

ISSN: 2147-8465

e-ISSN: 2791-9773

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
KARATEKİN EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ
KAREFAD

Doğa Durumu, Doğal Hak ve Güç: Thomas Hill Green'in Spinoza Eleştirisi¹

Tuba Çevik*

Öz

19. yüzyıl İngiliz idealizmi, felsefi çalışmalar içerisinde nispeten ihmal edilen bir alan olarak kalmıştır. Ancak bu dönemi, İngiliz idealizminin önde gelen düşünürlerinden Thomas Hill Green (1836-1882) üzerinden okumak, yalnızca idealizm ile empirizm arasındaki felsefi gerilimlerin temel dinamiklerini değil, aynı zamanda liberalizm ve sosyalizm arasındaki ilişkilerin ve çatışmaların felsefi boyutlarını anlamak açısından da önemlidir. Green, doğa durumunu, devletin kuruluşuyla sona eren bir kavram olarak değil, devletin varlığı boyunca süregiden bir durum olarak değerlendirir ve doğal haklar ile doğal hukukun ahlaki temelleri üzerinde durur. Baruch Spinoza (1632-1677), bireyleri doğanın diğer unsurları gibi maddi ve nedensel bir çerçevede değerlendirir; bu bağlamda, bireylerin doğal haklarının yalnızca güçleriyle sınırlı olduğunu savunur. Green, bu yaklaşımı, doğal hak ve kavramını güçle özdeşleştiren ve ahlaki boyutları göz ardı eden bir anlayış olarak eleştirir. Bu makale, Green'in Spinoza eleştirisini ele alarak, doğal haklar ve devlet arasındaki ilişkileri felsefi bir bağlamda irdelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Thomas Hill Green, doğal haklar, Baruch Spinoza, doğa durumu, İngiliz idealizmi

¹Bu makale Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı alanında 28.11.2019 yılında kabul görmüş danışmanlığını Prof. Dr. Sedat Yazıcı'nın yapmış olduğu yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

*Sorumlu Yazar: Arş. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü, Çankırı/Türkiye, E- posta: tubademir@karatekin.edu.tr

MAKALE TÜRÜ	Başvuru Tarihi	Kabul Tarihi
Araştırma Makalesi	08.11.2024	05.01.2025
doi: 10.57115/karefad.1592517		
Atıf: Çevik, T. (2025). Doğa durumu, doğal hak ve güç: Thomas Hill Green'in Spinoza eleştirisi. <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi</i> , 13(1), 53-67. https://doi.org/10.57115/karefad.1592517		

Etik: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir.

Yayımlanan makalenin telif hakkı CC BY-NC 4.0 lisansı altında yazarına aittir. Bu lisansın bir kopyasını görüntülemek için <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr> adresini ziyaret ediniz.

ISSN: 2147-8465

e-ISSN: 2791-9773

ÇANKIRI KARATEKİN UNIVERSITY
KARATEKİN JOURNAL OF FACULTY OF LETTERS
KAREFAD

State of Nature, Natural Right and Power: Thomas Hill Green's Critique of Spinoza¹

Tuba Çevik*

Abstract

Nineteenth-century British idealism has remained a relatively neglected field within philosophical studies. However, exploring this period through Thomas Hill Green (1836–1882), one of the foremost figures of British idealism, is essential not only for understanding the foundational dynamics of the idealism-empiricism debate but also for examining the philosophical dimensions of the relationship and tension between liberalism and socialism. Green views the state of nature not as a concept that ends with the establishment of the state but as a condition that persists throughout the existence of the state, emphasizing the moral foundations of natural rights and natural law. Baruch Spinoza (1632–1677), on the other hand, analyzes individuals as entities governed by material and causal frameworks, reducing their natural rights to mere expressions of power. Green critiques this perspective as an approach that equates natural rights solely with power, neglecting their moral dimensions. This article evaluates Green's critique of Spinoza, aiming to explore the philosophical relationship between natural rights and the state.

Keywords: Thomas Hill Green, natural rights, Baruch Spinoza, state of nature, British idealism

¹This article is derived from my master's thesis, which was accepted by Çankırı Karatekin University Institute of Social Sciences, Department of Philosophy on 28.11.2019 and supervised by Prof. Dr. Sedat Yazıcı.

*Corresponding Author: Research Assistant, Çankırı Karatekin University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Philosophy, Çankırı/Türkiye, E-mail: tubademir@karatekin.edu.tr

ARTICLE TYPE	Received Date	Accepted Date
Research Article	11.08.2024	01.05.2025

The copyright of the published article belongs to its author under CC BY-NC 4.0 license. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>

Giriş

Filozoflar siyasal toplumun temel parçalarıyla ilgili birçok farklı görüş ortaya koysalar da amacıyla ilgili görüşler ortaktır: “Bütünün iyiliği doğrultusunda özgürlüğü, barışı, düzeni, adaleti sağlamak ve böylece toplumun mutluluğuna katkıda bulunmak.” (Ağaoğuları, 2015, s. 537) Siyaset felsefesinin önemli kavramlarından olan doğal hak ve doğal hukuk kavramları, felsefe tarihinde önemli tartışmalara yol açmış ve özellikle 17. ve 18. yüzyıllarda büyük bir gelişim göstermiştir. Bu kavramlar genellikle bireylerin doğuştan sahip oldukları haklar ve toplum düzeni için geçerli olan evrensel ilkelerle ilgili olarak ele alınır. Ancak, her iki kavram arasındaki ilişki ve anlam farklılıkları, zaman içinde birçok felsefi düşünür tarafından sorgulanmış ve tartışılmıştır (Uslu, 2011, s. 39).

Green, siyaset ve ahlak felsefesi alanında önemli katkılarda bulunmuş bir filozoftur ve genellikle sosyal liberalizmin önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilir (Taşkın, 2017, s. 113). Green *Progolementa to Ethics* adlı eserinde idealist bir bakış açısıyla empirist metafizik ve epistemoloji anlayışlarını ele alarak Antikçağ ve modern etik anlayışlarının iyi yanlarını topladığı yeni bir etik anlayışı oluşturur (Brink, 2003, s. 4). Green’in etik ve doğa anlayışları birbiri ile ilişkilidir: Doğayı sadece madde ve hareket olarak, insanı da maddi bir doğa olarak değerlendirmez. Ona göre insan duygu, ahlak ve iyi kavramlarını taşıyandır (Chubb, 1888, s. 13).

Green’in siyasal yükümlülük kuramı, *Lectures on the Principles of Political Obligation and Other Writings* eserinde esasen ortak yarar bilincinin tanınması ve toplumsal sorumluluk anlayışı üzerine inşa edilmiştir. Ortak iyi, Green’in felsefesinde öne çıkan temel kavramlardan biridir. Ortak iyi, insanların eylemlerini, özellikle de siyasi hareketleri, yönlendiren ve düzenleyen bir ahlaki ideal olup, bu ideal eylemler için bir gerekçe ve bireylere bu eylemleri değerlendirme ölçütü sağlar (Nicholson, 1985, s. 282).

Green, bireylerin siyasal yükümlülüklerinin temelinde, sadece kişisel çıkarlarını değil, aynı zamanda toplumun ortak iyiliğini de gözetmeleri gerektiğini savunur (Gregory, 2006, s. 199). Green doğa durumu öğretisini savunan filozofları eleştirirken, filozofların görüşlerini tam anlamıyla reddetmektense, onların düşüncelerindeki eksiklikleri tespit ederek bunları düzeltme veya geliştirme amacını taşır.” Bu uzun tartışmanın amacı insan ve doğa arasındaki ilişki konusunda bazı sonuçlara varmaktır ki bu, sözcüğün belirgin anlamında, herhangi bir etik kuramın boş bir uğraştan başka bir şey olmadığından emin olmak için ilk önce varmamız gereken bir sonuçtur.” (Green, 1906, s. 58) Green Spinoza incelemesini de bu doğrultuda yapar.

Spinoza'nın Doğa Durumu Öğretisi

Green doğa durumu öğretisini, doğa durumunu kabul eden filozofların görüşleri temelinde ele alır. Ona göre toplum ve devlet olmaksızın bireylerin birbirleri üzerinde güç kullanımının bir hak olarak görünmesi için ortak ilgi olarak kabul edilmesi gerekir. Bu görüşlerini temellendirmek üzere Spinoza'yı kendisine kılavuz olarak alır. Spinoza, siyaset kuramı açısından en önemli eserlerinden biri olan *Politik İnceleme (Tractatus Politicus)*'de “ister barbar ister uygar olsun insanların, her yerde adaletler oluşturduklarını, kendilerini sivilleştirdiklerini, kamusal güçlerin nedenlerini ve doğal temellerini aklın öğrettiklerinden değil de insanların ortak doğasından yani insani koşullardan olduğunu anlamak gerektiğini” (Spinoza, 2009, s. 14) söyler. Buna göre ortak bir hayat adaletin, sivil yaşamın, kamusallığın ön koşuludur. Green'in eleştirisini anlayabilmek için öncelikle Spinoza'ya bakmakta fayda var. Spinoza, Tanrı kavramını felsefesinin odak noktası yapar ve özgürlük kavramını bu merkeze göre açıklar (Arıcan, 2015, s. 151). “Herhangi sonsuz ve ezeli bir özü ifade eden sonsuz sıfatlardan kurulmuş cevher ya da Tanrı zorunlu olarak vardır.” (Spinoza, 2014, s. 40) Spinoza için Tanrı doğal varlıkların, var olmasını ve eylemde bulunmasını sağlayan gücün kendisidir. Bu güç aynı zamanda Tanrı'nın varlıklar üzerinde hak sahibi olmasını da beraberinde getirir (Spinoza, 2009, s. 16). Doğal hak kavramının temelinde doğanın yasaları ve kuralları vardır. Doğal hakkın sınırlarını ise Spinoza şu şekilde ifade eder:

Sonuç olarak, tüm Doğanın ve dolayısıyla her bireyin doğal hakkı gücünün yettiği yere kadar uzanır ve o halde bir insan kendi doğasının yasalarına göre yaptığı her şeyi doğanın egemen hakkı uyarınca yapar ve doğa üzerinde gücü ölçüsünde hakkı vardır. (Spinoza, 2009, s. 16).

Spinoza'ya göre doğal hak; çatışma, kin, nefret ve iştah gibi insani duyguların tetiklediği her şeye izin verir. İnsanın da içinde yer aldığı doğanın düzeni sonsuz sayıda yasaya dayanır (Spinoza, 2009, s. 18-19). Doğada bazı şeyleri saçma, anlamsız veya kötü görmemizin nedeni doğaya ilişkin bilgimizin sınırlı olmasındandır. Başka bir deyişle doğayla ilgili her şeyi bilmemiz mümkün değildir. Akıl bize bir şeyleri kötü olarak tanımlasa da evrenin yasaları ve düzeni gereği kötü değildir. Spinoza'yı siyaset felsefesine göre değerlendirirken, Balanuye'nin de belirttiği üzere temel problem “kişilerin doğayı zorunlu bir şekilde yaşam alanı olarak tanıırken bir arada olma sorununu nasıl aşacaklarıdır.” (Balanuye, 2012, s. 261).

Spinoza için, medeni hukuk, bireylerin tutkularını tatmin etme, ‘varlıklarını koruma’ amacıyla gösterdikleri çabaların doğal güçleri ya da doğal hakları arasında meydana gelen çatışmaların bir sonucudur. İnsan doğanın bir parçası olup, hayvanlar arasında en kurnaz olanıdır. Başka canlılar ile kıyaslandığında daha güçlü, zekâlı ve kurnazdır. Bununla birlikte

insanlar, sinir, kıskançlık ya da hoşlanmamak gibi duygusal tutkularından dolayı acı çeker ve bu sebeple birbirlerine karşı düşmanlık beslerler. Spinoza'ya göre, insanların doğal haklara sahip olduklarından bahsedebilmek için, onların birlikte yaşayabileceği, geliştirebileceği ve dış saldırılara karşı savunma yapabilecek ortak irade yansıtan bir toprak gereklidir. Aksi takdirde doğal haktan bahsedilemez (Spinoza, 2009, s. 20-21). Bu noktada Spinoza'nın "doğal hak" kavramı devreye girer. İnsanlar, doğa durumunda birbirlerine zarar verme eğiliminde olabilirler çünkü her birey kendi varlığını korumak amacıyla hareket eder. Spinoza, toplumun düzeni ve barışı sağlamak için insanların rasyonel düşünmeye ve ortak bir irade etrafında birleşmeye ihtiyaç duyduklarını savunur. Bu birleşme, ancak toplumda doğal hakların ve bireysel çıkarların bir dengeye oturtulmasıyla mümkün olur. Ancak diğerlerine göre daha güçlü olan, ortak iradeye uyarak, kendisinden istenen her şeyi yapmak zorundadır ve ortak iradenin zorlama hakkı vardır. Başka bir deyişle Türk'ün ifadesiyle, "Spinoza, insan doğasına sabit bir öz atfetmek yerine, insanı siyasetin öznesi olarak düşünme eğilimindedir." (Türk, 2016, s. 45) denebilir. Spinoza, halkın gücüyle şekillenen toplu hakların genellikle kamusal güç olarak adlandırıldığını ifade etse de, egemenlik hakkı terimini kullanmayı tercih eder. Spinoza'ya göre, egemenlik hakkı, aynı düşünceyi takip eden halkın gücüyle belirlenen doğal haktan farklı değildir. Spinoza, egemen hak ile doğal hak arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklar:

Bunun anlamı, gövdesiyle ve ruhuyla tüm Devletin gücü ölçüsünde bir hakka sahip olduğudur; daha önce gördüğümüz üzere doğal haldeki bireyin gücü ölçüsünde bir hakkı olması gibi: O halde, her yurttaşın ya da uyruğun, Site güç bakımından ona ne kadar üstün gelirse o kadar hakkı vardır ve netice itibarıyla, her yurttaş ancak sitenin bir kararı uyarınca hak olarak isteyebileceği bir şeyi yapabilir ya da bir şeye sahip olabilir. (Spinoza, 2009, s. 26).

Spinoza, devletin kurallarının her bireye kendi doğasına uygun şekilde yaşama özgürlüğü sağlayamayacağını öne sürer. Bu nedenle, herkesin kendi yargıcı olarak tanımladığı doğal hakkın, sivil durumda zorunlu olarak ortadan kalktığını belirtir. Bununla birlikte, devletin kuralları dışında, doğal hakkın sivil durumda tamamen ortadan kalkmadığını ifade eder (Spinoza, 2009, s. 26). Spinoza, devletin gücünün ve dolayısıyla hakkının ne kadarına uzandığını ise üç maddede açıklar:

1. Dayanağı ve yöneticisi akıl olan Site en güçlü ve bağımsız olan devlettir. Devletin hakkı, aynı düşüncede birleşen halkın gücüyle tanımlanır. Eğer devlet, sadece aklın öğrettiği ve tüm insanlar için faydalı olan şeylere yönelmezse, ruhsal birlik sağlanamaz.

2. Uyruklar, sadece Site'den korktukları ya da sivil durumu sevdikleri ölçüde Site'ye bağlıdır denilemez. Sağduyudan yoksun olmayan ya da akıl sağlığı yerinde olan kimse, tehditler ve korkularla sahip olduğu değerlerden kolayca vazgeçip zarar verici bir duruma düşmez. Korku ve umutları olanlar yalnızca kendi haklarına bağlı değildir; bu kişiler, devletin zorla karşı koyma hakkına sahip olduğu düşmanlardır.
3. Genel bir hoşnutsuzluğa yol açacak bir önlemin alınması, devletin hakkı üzerinde güçlü bir etki yapar. İnsanlar, doğanın etkisiyle, ortak bir korku nedeniyle ya da maruz kaldıkları kötülüğün intikamını almak amacıyla devlet aleyhine birleşebilirler ve bu da devletin zayıflamasına yol açabilir.

Spinoza, egemenin yurttaşlar ve uyruklar üzerindeki hakkını inceledikten sonra, egemenin yabancılar üzerindeki hakkını da değerlendirir. Egemenin hakkı, doğal hakkın ta kendisi olduğundan, iki devlet arasındaki ilişki, iki insanın doğal durumdaki ilişkisine benzetilebilir. Ancak bir devlet, başka bir devletin müdahalesine karşı kendisini savunabilir ve güvenliğini koruyabilir.

O halde Site kendi güvenliğini gözetebildiği ve kendini baskılara karşı koruyabildiği ölçüde kendisinin efendisidir ve bir başka Sitenin gücünden korktuğu ya da bu başka Site tarafından istediği şeyleri yapmakta engellendiği ya da nihayet kendisini korumak ya da çoğalmak için bu başka siteye ihtiyacı olduğu ölçüde başkasına bağlıdır. (Spinoza, 2009, s. 30)

Spinoza'ya göre, iki devlet karşılıklı yardım aldığı anda daha fazla iktidara ve hakka sahip olurlar. Ancak, iki devlet doğal olarak birbirinin düşmanıdır, tıpkı insanların doğal halde birbirlerinin düşmanı olmaları gibi. Bu çerçevede, devletin dışında doğal hakkını koruyanlar, birbirinin düşmanı olarak kalırlar. Spinoza için, iki devlet karşılıklı yardım aldıklarında daha fazla iktidara ve hakka sahip olurlar. Bununla birlikte, iki devlet de doğal olarak birbirinin düşmanıdır, tıpkı insanlar gibi, çünkü insanlar doğal halde birbirlerinin düşmanıdır. Bu bağlamda, devletin dışında doğal hakkını koruyanlar da birbirlerinin düşmanı olarak yaşamaya devam ederler.

Green'in Spinoza'nın Öğretisine İtirazı

Green eleştirisinde önce Spinoza'nın doğa ve güç arasındaki ilişkisini inceleyerek başlar. Ona göre Spinoza, doğal adaletin sadece güç olduğunu kabul ederek doğal adaletin hukuk olduğunu reddetseydi, doğru bir yol izlerdi. Ancak Spinoza, doğal adaleti düzgün ve sürekli bir hukuk olarak düşünmektedir. Spinoza'ya göre, aklın ürettiği ya da akılla yönlendirilen hiçbir şey beşeri hukuk değildir ve bu, modern bir deyişle "varoluş mücadelesi" dışında ortaya çıkmaz. Spinoza, insan doğasının aklın buyruklarına göre düzenlendiği görüşüne karşıdır. Çünkü bu kabul edilirse, doğal hak yalnızca aklın gücüyle belirlenmiş olurdu. Spinoza'ya göre insan,

akıldan çok, kör arzuları tarafından yönlendirilir ve onun doğal gücü ya da doğal hakkı, akıl tarafından değil, eyleme geçmeye zorlayan ve kendini korumalarını sağlayan tüm arzularla tanımlanmalıdır. Spinoza, duyguların akıl üzerindeki üstünlüğünü ilk insanla örneklendirir. İlk insan da tutkulara tabi olmuştur, der. Ona göre, insan davranışlarını sergilerken ister aklına ister sadece duygularına rehberlik etsin, sonuçta ne yaparsa yapsın, doğanın yasalarına ve kurallarına göre hareket eder; yani, doğal hakka uygun olarak hareket eder. Green, Spinoza'nın sivil haldeki doğal hak anlayışını şu şekilde özetler: Spinoza'ya göre, sivil halde yurttaşların doğal hakkı bir açıdan ortadan kaybolur, ancak diğer açıdan kaybolmaz. Devletin bireysel üyesi, eylem için bir fikre sahip olmadığında ya da eylemi gerçekleştirecek güce sahip olmadığında, bu hakkı bir anlamda kaybolmuş olur. Bu güce ya da fikre sahip olmayan bir kişi, devletin bir üyesi olamaz ve devletin önlem alması gereken bir düşman olabilir. Öte yandan, sivil devlette de, tıpkı doğal devlette olduğu gibi, insan kendi doğasının kurallarına uygun olarak eylemde bulunur ve kendi avantajını korumaya çalışır (Green, 1986, s. 31). Green hakları devletin mi yoksa toplumun mu belirlediğini şu sözlerle ifade eder:

Devlet veya devletin karakteristik özelliği olarak egemen, hakları yaratmaz ama varolan hakların tam olarak gerçekliğini sağlar. Devlet, insanların birbirlerine karşı ortak yararı yönlendirebilecekleri ve zaten bu tanıma sonucunda birbirlerine bağlanmış belirli tedbirleri almış güçlerini kullanmalarını güvence altına alır ve genişletir. (Green, 1986, s. 132).

Green, Spinoza'nın devlet anlayışında yer alan; bir devletin herhangi bir üyesinin, devletin ona izin verdiği diğer üyelere karşı daha fazla hukuka ve güce sahip olacağı anlayışına değinir. Eğer bir kişi "kendisine ait başka bir hükme" karşı herhangi bir hukuk ya da güç uygulayabilirse, o kişi ancak belli bir noktaya kadar devletin bir üyesi sayılabilir ve devlet de ancak belli bir noktaya kadar tam anlamıyla işlevsel olur. Eğer bir kişi devletin kendisine karşı herhangi bir hukuk ya da güç uygulayabilirse, o zaman devletin varlığından söz edilemez veya başka bir deyişle, devlet özerk olmayabilir. Green, Spinoza'nın devlet doktrininin sonucunu, başlangıcıyla tutarlı bulmaz ve Spinoza'nın görüşlerini şu şekilde özetler ve eleştirir: Spinoza'nın devlet doktrini, doğal hakların ve devletin özerkliğinin nasıl bir arada var olabileceği konusunda belirsizlikler taşır. Spinoza, bireylerin doğal haklarını devlete devrettikleri, ancak yine de devletin bu hakları ihlal etmemesi gerektiği bir denge kurmaya çalışır. Ancak, Green'e göre, bu durum devlete çok fazla güç verirken, aynı zamanda devletin özerkliğini ve hukukun üstünlüğünü zayıflatır. Green'e göre devletin özerkliği, devletin içinde bulunan bireylerin haklarını tamamen ortadan kaldırmadan nasıl bir arada var olabileceği konusunda Spinoza'nın doktrininde çelişkili bir durum

söz konusudur. Bu nedenle Green, Spinoza'nın devlet doktrinini tutarsız bulur. Spinoza'nın düşüncesinde insanları doğal düşman olarak görmekten kaçınmak ve başka bir insandaki hiçbir dürtüyü bu şekilde tanımlamamak görüşü hâkimdir. Spinoza, bu dürtülerin harekete geçirilmesinin sonucunda devletin ortaya çıktığını öne sürer. Ona göre, her birey, yapılan tüm savaşların herkes için bir zayıflık olduğunu fark eder ve bu da "kendi varlığını korumak için" evrensel bir gayretin şekli olarak, her bir bireyin kendini güçlendirme arzusu ile birleşmeye neden olur. Spinoza'nın "insan için insandan başka hiçbir şey faydalı değildir" kuralı da burada devreye girer (Green, 1986, s. 34). Green'e göre, Spinoza bu arzuların doğal güç çatışmasının dışında veya düşmanlık dürtülerinin dışında nasıl doğabileceğini açıklamamaktadır. Spinoza, bu arzuların, insanların doğal düşmanlıklarını belirleyen dürtüler içinde her zaman mevcut olup olmadığını da net bir şekilde ortaya koymaz. Eğer bu dürtüler sivil devletin oluşumuna neden olan unsurlar içinde her zaman yer alıyorsa, o zaman insanın doğal düşmanlıkla tanımlanması gerektiği sonucu doğar. Bununla birlikte, bu durum hukukun başka bir yönünü nasıl elde edeceğimizi sorgulamaktadır. Başka bir ifadeyle, insanlar arasındaki bu doğal düşmanlık ve dürtüler, devletin temel yapısını şekillendirirken, nasıl bir hukuksal düzenin ve toplumsal yapının ortaya çıkacağı belirsizleşebilir.

Ortak bir iyiliğe ilgi duyma ve kavrayış gücü, Spinoza'ya göre, her bir insanın varlığını diğerlerinin varlığıyla ilişkilendirerek, koruma ve destekleme amacı güder. Green, eğer bu güçler bir devlette doğrudan sonuçlara yol açıyorsa ve Spinoza'nın tanımladığı gibi bir "sarsılmaz irade" ile sürdürülüyorsa, o zaman bu güçlerin, en ilkel sosyal düzenleri şekillendiren unsurlar olarak kabul edilmesi gerektiğini savunur. Bu, Spinoza'nın devletin doğası hakkında düşündüğü gibi, devletin temellerinin sadece bireysel arzular ve güç mücadeleleriyle şekillendiği bir düzeni işaret eder. Bu bağlamda, Spinoza'nın devlet teorisinin toplumsal düzenin ve hukuk sisteminin temellerini nasıl oluşturduğuna dair Green'in eleştirisi, bu doğal dürtülerin ve arzuların toplumsal yapıyı şekillendirmedeki rolünü sorgular.

Green'in bir diğer eleştirisi Spinoza'nın doğal hakkı *güç* kavramıyla sınırlandırmasına yöneliktir. Ona göre, eğer hukuka hizmet eden bu güç sadece güç olarak kavranmışsa, Spinoza'nın doğal hukuk konusunda konuşma yetkisini, kendisinin sahip olduğu medeni hukuk anlayışı üzerinden elde etmesi mümkün olmuştur. Green'e göre, Spinoza'nın doğrudan güç üzerine kurduğu bu yaklaşım, hukukun sadece güçle sınırlı bir şekilde anlaşılmasına yol açar. Bu durumda, hukukun aslında daha geniş bir anlamı olması gerektiği ve bunun doğal hukukla ilgili daha geniş ve kapsayıcı bir anlayışa yol açması gerektiği düşünülmelidir. Green, yetkilerin kabul edilmesi ve bunların kamu menfaati açısından uygulanması için gereken herhangi bir kurum ya da genel hukukun oluşturulması gibi düşüncelerin, Spinoza'nın

doğal hukuk anlayışının sınırlı bir çerçevede kalmasını ve bu tür geleneksel kabul ve uygulamalar ile güvence altına alınmasını örnek gösterir. Bu durumda, doğal hukuk teriminin kendisi, gerçekten anlamsız hale gelir çünkü doğal hukuk sadece güçle ve uygulamada kullanılan geleneksel mekanizmalarla sınırlıdır.

Green, bu durumu sorgularken şu soruyu sorar: “Eğer güçten daha fazlası gibi bir anlamı yoksa o zaman neden hukuk olarak anılsın ki?” Bu soru, Spinoza’nın doğal hak ve hukuk anlayışını eleştiren bir temel sorudur. Green’e göre, hukukun sadece güçle özdeşleştirilmesi, onun ahlaki ve toplumsal boyutlarının göz ardı edilmesine neden olur. Eğer hukukun tek anlamı güçse, o zaman neden hukukun kendisi olarak tanımlansın, çünkü bu durumda hukuk sadece güç ilişkilerinin bir yansıması haline gelir. Green, Spinoza’nın hukuk ve doğal hak kavramlarına yaklaşımını bu noktada dar bir çerçevede kalmış olarak değerlendirir. Green’e göre, hukuk, egemenliğin bir kişinin diğerine karşı uygulama yapmasına izin verdiği bir güç hissi olarak, güç teriminden anlamca ayrılır. Bu, Spinoza’nın medeni hukuk kavramından anladığı şeydir. Spinoza’nın yaklaşımında, hukuku medeni olarak nitelendirmeye gerek yoktur çünkü hukuk, başka niteliklere sahiptir ve özgün bir anlam taşır. Green’e göre, Spinoza’nın doğal hukuk ve medeni hukuk kavramlarını birbirine bağlarken, güç ve hukuk üzerine yaptığı açıklamalar daha açık bir şekilde yapılabilirdi. Eğer Spinoza, doğal hukuk ve medeni hukuk bağlamında doğrudan güç ve hukuk terimlerini kullanmış olsaydı, teorisi daha anlaşılır ve tutarlı bir şekilde ortaya konabilirdi. Green’in eleştirisine göre, burada bahsedilen güç, bir güçler birliği veya egemenliği sürdüren kişinin diğerine karşı uyguladığı güçtür. Bu, devletin egemenlik gücünün, bireyler arasında bir tür iktidar ilişkisi oluşturduğunu ve devletin bu güçle, hukuku da denetleyerek işlediğini ima eder. Spinoza’nın teorisinde güç, sadece bireylerin hakları ve özgürlükleriyle ilgili değil, aynı zamanda bu güçlerin nasıl organize olup, bir egemenlik yapısı içinde birbirine karşı işlediğiyle de ilgilidir. Green, Spinoza’nın burada hukuk ve gücü birbirinden ayrı düşünerek daha net bir şekilde ifade edebileceği bir teorik çerçeve sunduğunu vurgular.

Green, Spinoza’nın bir diğer hatasını, devletten daha ilkel olan topluluklar hakkında hiçbir bilgi vermemesi olarak belirtir. Green’e göre, Spinoza, *status naturalis* (doğal durum) ve *status civilis* (medeni durum) arasındaki bölünmeyi kapsamlı bir şekilde incelemek yerine, *status naturalis*’i daha dar bir çerçevede ele almış ve bu dönemi zamanın ötesinde bireylerin basitçe birbirinden ayrıştığı veya yalnızca anlaşmazlık yoluyla değişen bir ayrışmadaki saf bireycilik olarak değerlendirmiştir. Bu eleştiriye göre, Spinoza’nın doğal durum anlayışı, insanları sadece birbirlerinden bağımsız, yalnızca kendi çıkarlarını gözeten bireyler olarak tanımlamakla sınırlıdır. Spinoza’nın bu yaklaşımı, doğal durumun çok daha karmaşık ve toplumsal ilişkilerle şekillenen dinamiklerine dair daha derinlemesine bir

analizden yoksundur. Green, Spinoza'nın doğal durumu sadece bireysel çıkarların çatıştığı bir alan olarak görmesinin, toplulukların daha ilkel biçimlerinin nasıl evrildiği ve devlet öncesi toplumsal yapılar hakkında herhangi bir düşünceye yer vermemesi açısından eksik olduğunu savunur. Green, Spinoza'nın topluluklar ve bireyler arasındaki ilişkiyi daha geniş bir şekilde ele alması gerektiğini, özellikle devletten daha ilkel olan toplulukların varlığı ve bu toplulukların nasıl şekillendiği konusunda daha fazla açıklama yapması gerektiğini vurgular. Bu eksiklik, Spinoza'nın doğal durum ve medeni durum arasındaki geçişi ve toplumsal ilişkilerin gelişimini yeterince derinlemesine incelememesine yol açmıştır.

Green'e göre, *status naturalis*'in Spinoza tarafından yukarıdaki şekilde değerlendirilmesi, sosyal gelişimin hem yapısal hem de irksal ilkeleri açısından eksiktir. Bu eksiklik, Spinoza'nın doğal durumu sadece bireylerin birbirlerinden ayrıldığı ve çıkar çatışmalarının hâkim olduğu bir durum olarak ele almasının, toplumsal gelişim ve yapıların evrimini anlamada yetersiz kalmasına yol açar. Yapısal ilkeye örnek olarak, Spinoza'nın üzerinde durmadığı aile gibi temel toplumsal yapıların, insan ilişkilerinde ve toplumsal düzenin oluşmasında oynadığı rol verilebilir. Aile, bireylerin çıkarlardan önce birlikte yaşamaya başladıkları ve toplumsal ilişki biçimlerinin temellerinin atıldığı ilk sosyal birimdir. Green, aile içindeki çıkarlar ve ilişkilerin, *status naturalis*'in daha gelişmiş toplumsal biçimlere evrilmesinde belirleyici bir yapı taşı oluşturduğunu savunur. Bu yapısal ilke, bireylerin sadece kendi çıkarlarını gözetken yalnız varlıklar değil, toplumsal bağlar içinde yer alan varlıklar olduklarını anlamamıza yardımcı olur. İrksal ilke ise, bireylerin ve grupların çıkarlarının, yalnızca kendi varlıklarını değil, toplumsal varoluşlarını da şekillendirdiği bir anlayışa dayanır. Green'e göre, bu irksal ilke, insanları sadece biyolojik ya da kültürel bağlarla değil, daha geniş bir toplumsal bağlamda karşılıklı ilişkilere dayalı olarak görmeyi önerir. Yani, insanların sadece kendi çıkarlarını değil, diğerlerinin çıkarlarını da göz önünde bulundurarak daha kusursuz bir varoluş tasarımı yapma kapasitesine sahip olmaları gerekir. Green'in eleştirisi, Spinoza'nın *status naturalis*'i aşırı derecede bireysel ve çıkar temelli bir perspektiften incelemesinin, toplumsal yapılar ve ilişkiler açısından eksik bir anlayış sunduğunu gösterir. Yapısal ve irksal ilkelerin eksik olduğu bir *status naturalis* anlayışında, *status civilis*'e doğru bir ilerleme mümkün olmayacaktır. Yani, insanlar arasındaki ilk toplumsal bağlar, doğal durumda yeterince olgunlaşmamışsa, medeni durumun gelişebilmesi için gerekli toplumsal süreçler de işlemez. Bu nedenle, Spinoza'nın doğal durumu analiz ederken, toplumsal bağların nasıl şekillendiği ve bu bağların devlete doğru evrilmesi için nasıl bir temel oluşturduğuna dair daha kapsamlı bir bakış açısına ihtiyaç vardır.

Green'in Spinoza'ya bir diğer eleştirisi de, “vatandaş doğulmaz ancak olunur” (Spinoza, 2009, s. 38) görüşü üzerindendir. Green bunu kabul

ettiğimizde egemenliğin nasıl kurulacağını sorgular. Bireylerin medeni hale gelmesi için önce doğal durumdan medeni duruma geçiş yapmaları gerekir. Green'in eleştirisine göre, Spinoza bu geçiş sürecini tam anlamıyla kabul etmez. Spinoza'ya göre, *status naturalis*'ten *status civilis*'e geçiş için bir geçiş dönemi düşünülmemektedir. Spinoza, egemenlik kurma sürecinin doğrudan ve kesintisiz bir biçimde gerçekleşmesi gerektiğini savunur; yani, insanlar, doğal haklarını ve toplumsal ilişkilerini düzenlemek amacıyla egemen bir güce sahip medeni devlete geçiş yapmadan önce, bir geçiş dönemine girmeyi kabul etmez. Green, Spinoza'nın politikasındaki önemli hatayı, toplum içerisindeki hayattan ayrılan bireysel hakların ve bunlarla bağlantılı taleplerin, toplumun aynı çıkarlara sahip olan üyelerinin diğerlerine karşı olan görevlerini kabul etmekten farklı şekilde kabul edilmesinde bulur. Bu, Spinoza'nın bireysel haklar ve toplumsal sorumluluklar arasındaki ilişkiyi yeterince net bir şekilde tanımlamamasıyla ilgilidir. Green'e göre, Spinoza'nın, bireysel haklar ve toplumsal görevler arasındaki ayrımında bir eksiklik bulunmaktadır ve bu durum, Spinoza'nın politikasını toplumsal bağlamdan yoksun kılmaktadır. Green, bu hatanın, Spinoza'nın yaşadığı dönemin hatası olduğunu kabul etmekle birlikte, Spinoza'nın son nedenleri reddetmesiyle bu hatanın onaylandığını savunur. Yani Spinoza, toplumsal ilişkilerin ve toplumsal görevlerin bireysel haklardan ayrı bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürerken, toplumsal bağlamda bireylerin sadece kendi çıkarlarını gözetmeleri gerektiğini kabul etmiştir. Bu, Spinoza'nın toplumun bir bütün olarak iyiliğini dikkate almadan, bireysel haklar üzerinde fazla durmasından kaynaklanmaktadır. Green, burada "hak" kavramına da özel bir vurgu yapar. Ona göre, "hak" terimi, doğru bir şekilde tanımlandığında, toplumun genel iyiliğine dayanan bir işlev yerine geçer. Hak kavramının doğru tanımlanması, birey kavramı üzerinden yapılmalıdır; yani, haklar sadece bireysel taleplerle ilgili değildir, aynı zamanda bu hakların, toplumun genel iyiliğine katkıda bulunan bir işlevi olmalıdır. Bu noktada, bireysel haklar, toplumun ortak iyisine hizmet etmeli ve toplumsal ilişkilerdeki sorumluluklarla uyum içinde olmalıdır. Green'in eleştirisi, Spinoza'nın bireysel haklarla toplumsal sorumlulukları ayrı birer kavram olarak ele almasının, toplumsal yapının ve bireylerin toplumsal sorumluluklarının göz ardı edilmesine yol açtığını ortaya koyar. Green, hakların yalnızca bireysel istek ve taleplerle sınırlı olmaması gerektiğini, aynı zamanda bu hakların toplumun iyiliğine nasıl hizmet edebileceğine dair bir bağlam içinde tanımlanması gerektiğini savunur. Bu bağlamda, Spinoza'nın toplumun genel iyiliği yerine bireysel çıkarları ve hakları ön plana çıkaran yaklaşımı, Green tarafından eleştirilir. Green hak kavramını şöyle tanımlar:

Hak, bireyin kendisi tarafından bir dereceye kadar serbest bir şekilde yerine getirilen bazı ölçülerdeki ideal bir atıftır ('ideal' hassas olarak doğrulanamama açısından herhangi bir algılanabilir unsura indirgenemez) – örn.

Netice bakımından tamamlanma ve bir ölçüye kadar bunu yerine getirebilme kendisinin ait olduğu toplum tarafından kabul edilebilmesi yoluyla sağlamlaştırılır. (Green, 1986, s. 36).

Green'e göre, hakkın esas niteliği, hassas etkiler yaratan bir güç olmamasına dayanır. Yani hak, duygusal ya da bireysel arzuları etkileyen bir güçten ziyade, daha rasyonel ve işlevsel bir temele dayanır. Haklar, hassas olmayan bir işlevle bağlantılı bir güç olmalıdır. Bu bağlamda, haklar yalnızca bireylerin değil, aynı zamanda diğerlerinin de kabul ettiği bir işlevi yansıtır. Yani, haklar, bireylerin kendi çıkarlarını savunmaktan çok, toplumun ve diğer bireylerin çıkarlarını gözetten bir fonksiyon olarak anlaşılmalıdır. Green'in idealizmi, siyasette pratik ve uygulanabilir bir yere sahiptir çünkü o, teorik ve felsefi idealizmi toplumsal gerçeklik ve insan doğasıyla uyumlu bir şekilde birleştirmeye çalışmıştır (Chapman, 1965, s. 527). Green, Spinoza'nın bu noktada önemli bir hata yaptığını savunur: Spinoza, bireyleri toplum yaşantısıyla bağlantılı işlevleri bakımından olduğu gibi dikkate almamıştır. Spinoza, bireylerin sadece doğal hakları ve bireysel çıkarları üzerinden hareket ettikleri bir anlayışa dayanmıştır, ancak bu anlayışta toplumun ve sosyal bağların rolü ve işlevi yeterince vurgulanmamıştır. Spinoza'nın yaklaşımında, bireylerin toplumsal yaşamda oynadıkları roller ve bu rollerin toplumsal bağlamdaki işlevsel önemini dikkate almadığı görülür.

Green, Spinoza'nın felsefesindeki önemli bir sorunu, kişilerin ve toplumsal yapının doğadaki diğer şeyler gibi maddi ve verimli nedenlerle belirlendiğini kabul etmesinde bulur. Spinoza, her şeyi doğal yasalar çerçevesinde açıklamak istediği için, insanlar da dâhil olmak üzere tüm varlıkların doğal süreçler ve nedenlerle hareket ettiğini savunur. Bu görüş, insanların davranışlarını ve toplumdaki rollerini, tıpkı doğadaki diğer maddi varlıkların hareketlerini belirleyen doğal yasalar ve sebep-sonuç ilişkileri ile açıklar. Green'e göre, Spinoza'nın devletin rolünü ve bireyin devletle olan ilişkisini açıklarken kullandığı dil, temelde güç ve doğal kuvvet kavramlarına dayanır. Green, bu görüşün, bireyi ve devletin ilişkisinin sadece doğal kuvvetlerin bir aracı olarak ele alındığını ve bu bağlamda devletin, aslında güç (yani doğal kuvvet) aracılığıyla bireylerin doğal haklarını sınırlandırıp düzenlediğini savunur.

Değerlendirme ve Sonuç

Sonuç olarak Green, Spinoza'nın görüşlerini belirli bir son ya da nihai neden etrafında şekillendirildiğini kabul eder, ancak bu sonun açıkça tanımlanmamış olmasından ve toplumla birey arasındaki ilişkilerin yalnızca güç ilişkileri üzerinden açıklanmasından dolayı onun toplumsal etik ve bireysel haklar açısından daha derin bir analiz yapmaktan kaçındığını öne sürer. Spinoza, insan faaliyetlerinin belirli bir son doğrultusunda

düzenlendiğini kabul etse de, bu sonun toplumsal yaşamda somut olarak olumlu bir durum yaratmadığını, sadece doğal yasaların bir sonucu olarak görüldüğünü belirtir. Ayrıca Green, Spinoza'nın son kavramını ele alırken önemli bir eleştiride bulunur. Spinoza, son kavramını içindeki daha karışık türleri reddederek, bu kavramı sadece felsefi "Tanrı aşkı" veya istisnai vatandaş aklı gibi soyut kavramlarla ilişkilendirmiştir. Bu durum, Green'e göre, Spinoza'nın hata yapmasına yol açar çünkü bu tür soyut anlayışlar, insanların gerçek hayatlarındaki hak ve sorumluluklarına dair daha karmaşık bir anlayışı dışarıda bırakır. Green'in eleştirisine göre, Spinoza, bireylerin hak olarak kullanma talepleri ve bunlara yönlendiren yetkilerin bir sonunun olduğunu bilmeden, sadece doğal nedene dayanarak bir yönelim geliştirmeye çalışmıştır. Green toplum sözleşmecisi ve doğal hak savunucusu bir düşünürdür. Buna rağmen hakları doğa durumu üzerinden temellendirmeye gitmez. Spinoza doğa durumunu geçici bir durum olarak kabul eder. Spinoza için doğal hakla karşı karşıya gelmeden toplum oluşturma tek yolu insanların sahip oldukları güçlerin tamamını topluma bırakmasıdır (Akkurt & Sakin Hanoğlu, 2024, s. 116). Green'e göre doğa durumu gelip geçici bir evre değil, her zaman devam eden bir süreçtir. Ona göre şekillenen toplum ve bunun sonucu ortaya çıkan pozitif haklar doğal haklara müdahale etmezler. Doğal hak toplumdan bağımsız değildir.

Kaynakça

- Ağaoğulları, M. A. (2015). *Sokrates'ten jakobenlere batı'da siyasal düşünceler*. İletişim Yayınları.
- Akkurt, M. & Sakin- Hanoğlu, D. (Ed.). (2024). *Adalet kuramları*. Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Arıcan, M. K. (2015). *Spinoza felsefesi üzerine yazılar*. Divan Kitap Yayınları.
- Balanuye, Ç. (2012). *Spinoza: Bir hakikat ifadesi*. Say Yayınları.
- Brink, D. O. (2003). *Perfectionism and the common good: Themes in the philosophy of T. H. Green*, Clarendon Press.
- Chapman, A. R. (1965). Thomas Hill Green (1836-1882). *Cambridge University Press for the University of Notre Damedulac on be half of Review of Politics*, 27(4), 516-531.
- Chubb, P. (1888). The significance of Thomas Hill Green's philosophical and religious teaching. *The Journal of Speculative Philosophy Press*, 22(1/2), 1-21.
- Green, T. H. (1986). *Lectures on the principles of political obligation and other writings*. Cambridge University Press.
- Gregory, L. (2006, Nisan). Ronald Dworkin, T.H. Green, and the communal theory of political obligation. *Florida State University Department of Philosophy*, 32(2), 191-212.
- Nicholson, P. P. (1985). T. H. Green and state action: Liquor legislation. *Imprint Academic Ltd.*, 6(3), 517-550.
- Green, T. H. (1906). *Prolegomena to ethics*. Clarendon Press.
- Spinoza, B. (2009). *Politik inceleme*. Dost Kitabevi Yayınları.
- Spinoza, B. (2014). *Etika*. Dost Kitabevi Yayınları.
- Taşkın, Y. (Ed.). (2017). *Siyaset: Kavramlar, kuramlar, süreçler*. İletişim Yayınları.
- Türk, H. B. (2016). Spinoza'nın tractatus politicus'unda zorunluluk ve insan doğası tartışmasının siyasal anlamı. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 6(2), 42-55.
- Uslu, C. (2011). *Doğal hukuk ve doğal haklar: İnsan haklarının felsefi temelleri*. Liberte Yayınları.

Etik Bildirim ve Etik Kurul Kararı

Yazar, bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan eder. Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur. Aksi bir durumun tespiti halinde Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Yazarların Katkı Oranları

Makale tek yazarlıdır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu araştırmada herhangi bir kurum, kuruluş ya da kişiden destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada çıkar çatışmasına neden olabilecek herhangi bir durum söz konusu değildir.

Finansman

Bu makale ile ilgili herhangi bir finansal destek alınmamıştır.